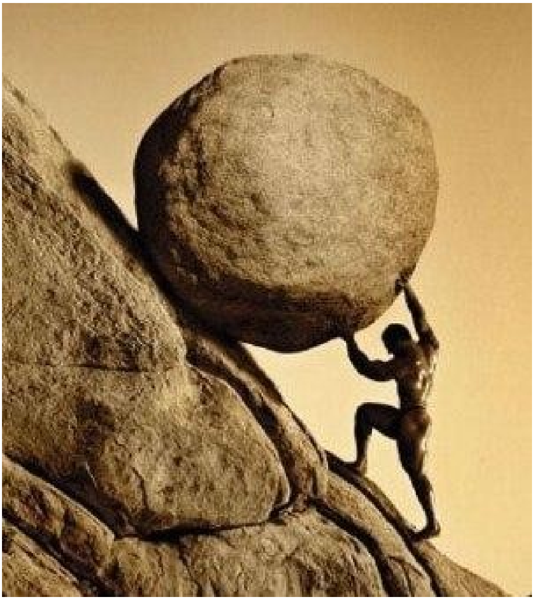

τα παράδοξα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Robert Kurz

Μεταφραστική Ομάδα Wormhole

Τα παράδοξα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Τίτλος πρωτοτύπου: **Paradoxes of human rights**
Συγγραφέας: **Robert Kurz**

Απόδοση στα ελληνικά:
μεταφραστική ομάδα wormhole,
ένα μεταφραστικό εγχείρημα
που γεφυρώνει τον αναγνώστη
με διάσπαρτα κείμενα ανά τον κόσμο.

Θεωρούμε πώς η ανταλλαγή γνώσης και εμπειριών
δεν θα πρέπει να υφίστανται ως μορφή εμπορεύματος.
Γι' αυτό πήραμε την απόφαση, με ότι μέσο διαθέτουμε,
να παρέχουμε ανοιχτή πρόσβαση σε βιβλία,
κείμενα, άρθρα, δοκίμια, κυρίως ξενόγλωσσα,
σε αυτούς που δεν μπορούν να έχουν,
λόγω οικονομικής δυσπραγίας
ή/και που δεν γνωρίζουν καλά μία ξένη γλώσσα.

Μία μορφή αλληλεγγύης, αν θέλετε,

για την προσέγγιση στην παραγωγή γνώσης,
μέσα από διαδικασίες αυτομόρφωσης αλλά και
υποδείξεις υλικού για μεταφράσεις τις οποίες
μπορείτε να στείλετε στο: wormhole_txt (at) riseup.net

Αύγουστος 2022

Robert Kurz, 2003

τα παράδοξα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Ανάλυση των παραδόξων της έννοιας των "ανθρωπίνων δικαιωμάτων" στον καπιταλισμό, ο οποίος "αντικειμενικά" ορίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα ως συνάρτηση της "φερεγγυότητας" ή της χρησιμότητας του ατόμου στη διαδικασία αξιοποίησης του κεφαλαίου και "υποκειμενικά" ανάλογα με το αν το άτομο ορίζεται ιδεολογικά ως "φίλος" ή "εχθρός".

Πάντα υπήρχαν ιδέες στο όνομα των οποίων κινητοποιήθηκαν στρατοί, σκοτώθηκαν άνθρωποι, καταστράφηκαν χώρες και πόλεις. Η τελευταία παγκόσμια υπερδύναμη και οι υποτελείς της δεν αποτελούν εξαίρεση: μαζί με τα μαχητικά αεροσκάφη, τα άρματα μάχης και τα πολεμικά ελικόπτερα του στρατού που εισβάλλει στο Ιράκ, **η ιδέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κινητοποιείται και πάλι** για να παρουσιάσει στον κόσμο ένα απαλλακτικό υπόμνημα. **Αλλά το αξιοσημείωτο είναι ότι οι επικριτές αυτής της διαδικασίας επικαλούνται τις ίδιες ιδέες.** Τα εκατομμύρια που έχουν διαμαρτυρηθεί σε όλο τον κόσμο ενάντια στα σχέδια για τον πόλεμο δεν μιλούν διαφορετική ιδεολογική γλώσσα από τη διοίκηση Μπους.

Όσον αφορά τις αρχές, ο Noam Chomsky λέει το ίδιο πράγμα με τον George W. Bush. **Στο όνομα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πέφτει η βροχή των βομβών- στο όνομα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βοηθά κανείς και παρηγορεί τα θύματα.**

Οι επικριτές λένε συνήθως ότι τα ιδανικά και η πραγματικότητα αποκλίνουν. Αν υπάρχει ανθρώπινο δικαίωμα στη ζωή και την προσωπική ασφάλεια, πώς μπορεί κανείς να δεχτεί το γεγονός ότι οι δυτικές στρατιωτικές επεμβάσεις σκοτώνουν περισσότερους αθώους ανθρώπους από τις θηριωδίες των δικτατόρων και των τρομοκρατών;

Οι ΗΠΑ, λένε, χρησιμοποιούν τα ανθρώπινα δικαιώματα μόνο ως πρόσχημα για τα εντελώς βέβηλα συμφέροντα της εξουσίας και της οικονομίας- η έννομη κατάσταση του πληθυσμού δεν τις ενδιαφέρει, ενδιαφέρονται μόνο για το πετρέλαιο.

Υπάρχουν λοιπόν, συνεχίζει το επιχείρημα, δύο μέτρα και δύο σταθμά: όπου οι κυβερνώντες διακρίνονται για την καλή τους συμπεριφορά, επιτρέποντας, για παράδειγμα, τη στάθμευση βομβαρδιστικών της Βόρειας Αμερικής στα εδάφη τους (όπως στην Τουρκία, πιθανώς, ή στη Σαουδική Αραβία), **ο αυτοαποκαλούμενος δυτικός παγκόσμιος αστυνόμος δεν έχει προβάλει καμία αντίρρηση στη λεηλασία, τις διώξεις και τις σφαγές ολόκληρων τμημάτων του πληθυσμού τους ή στις δικτατορικές συνθήκες που επικρατούν.**

Κανένα από αυτά τα επιχειρήματα δεν είναι απολύτως ψευδές όσον αφορά τα γεγονότα. Το πρόβλημα έγκειται στην ερμηνεία τους.

Μήπως πρόκειται απλώς για την ασυνέπεια της δυτικής αυτοκρατορικής δύναμης που συγκλονίζει τις ίδιες της τις αρχές; **Σε μια τέτοια περίπτωση μπορεί κανείς να διεκδικήσει με κάποιον τρόπο αυτές τις αρχές,** τουλάχιστον σύμφωνα με τη φύση τους, και η καθαρή εξουσία θα έμενε χωρίς νομιμοποίηση.

Ή μήπως είναι αλλιώς, **μήπως οι -σε καμία περίπτωση- ανθρωπιστικές επεμβάσεις ανταποκρίνονται πλήρως και πραγματικά στη λογική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων; Στην τελευταία περίπτωση το σφάλμα θα βρισκόταν στην πλευρά των επικριτών**, οι οποίοι αγνοούν την ουσία αυτών των αρχών. Εκ πρώτης όψεως, αυτή η τελευταία αντίληψη φαίνεται να είναι παράλογη.

Μήπως το περιεχόμενο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν συνίσταται ακριβώς στην καθολική αναγνώριση όλων των ατόμων εξίσου, χωρίς καμία διάκριση; Πώς, λοιπόν, θα μπορούσε να είναι συμβατή με τα ανθρώπινα δικαιώματα η έλλειψη σεβασμού που επιδεικνύεται για τη ζωή τόσων πολλών ατόμων; **Όποιος προβάλλει αυτού του είδους τις αντιρρήσεις ξεχνά ότι η απολύτως φυσιολογική και καθημερινή λειτουργία της παγκόσμιας κοινωνικοποίησης με γνώμονα την αγορά συνεπάγεται μια μόνιμη μη αναγνώριση της ζωής αναρίθμητων ανθρώπινων όντων.**

Όταν τα αμερικανικά βομβαρδιστικά "υψηλής τεχνολογίας" ρίχνουν τα θανατηφόρα φορτία τους σε δίκαιους και άδικους, εκτελούν μόνο ενεργά και βίαια την ίδια λογική που εκτελείται παθητικά και σιωπηλά, σε πολύ μεγαλύτερη κλίμακα, από την οικονομική διαδικασία. Χρόνο με το χρόνο, εκατομμύρια άνθρωποι (συμπεριλαμβανομένων των παιδιών) πεθαίνουν από πείνα και αρρώστιες για τον απλούστατο λόγο ότι είναι αφερέγγυοι.

Ένα Φερέγγυο Ον

Είναι αλήθεια ότι ο δυτικός οικουμενισμός προτείνει την απεριόριστη αναγνώριση όλων των ατόμων, σε ίσο βαθμό, ως "ανθρώπινα όντα εν γένει", προικισμένα με τα περίφημα "αναφαίρετα δικαιώματα". Ταυτόχρονα, όμως, η καθολική αγορά αποτελεί το θεμέλιο όλων των δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των πιο βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο πόλεμος για την παγκόσμια τάξη, ο οποίος επίσης σκοτώνει ανθρώπους, κηρύσσεται στο όνομα των ελεύθερων αγορών, οι οποίες επίσης σκοτώνουν ανθρώπους και, επιπλέον, σκοτώνονται στο όνομα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αφού τα τελευταία δεν είναι νοητά έξω από τη μορφή της αγοράς.

Πρέπει να αντιμετωπίσουμε μια παράδοξη σχέση: αναγνώριση μέσω της μη-αναγνώρισης ή, αντίστροφα, μη-αναγνώριση μέσω της αναγνώρισης. **Η φαινομενική αντίφαση αίρεται αν αναρωτηθούμε για τον ορισμό του "ανθρώπου"** που βρίσκεται πίσω από αυτό το παράδοξο.

Η πρώτη διατύπωση αυτού του ορισμού αναφέρει: "Το ανθρώπινο ον" είναι κατ' αρχήν ένα φερέγγυο ον. Αυτό φυσικά σημαίνει, κατά συνέπεια, ότι ένα εντελώς αφερέγγυο άτομο δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να είναι ανθρώπινο ον. **Όσο πιο φερέγγυο είναι ένα ον, τόσο περισσότερο μοιάζει με τον άνθρωπο, και όσο λιγότερο ικανό είναι να ανταποκριθεί σε αυτό το κριτήριο, τόσο πιο απάνθρωπο είναι.**

Αν ένας εκκεντρικός εκατομμυριούχος κληροδοτήσει την περιουσία του στον σκύλο του, σύμφωνα με αυτή τη λογική, το ζώο που εμπλουτίζεται με αυτόν τον τρόπο είναι περισσότερο άνθρωπος από ό,τι ένα παιδί των παραγκουπόλεων. Το πιο αξιοσημείωτο είναι ότι σε αυτό το παράδειγμα η φερεγγυότητα αποτελεί μόνο ένα τυχαίο εξωτερικό χαρακτηριστικό.

Αν όμως κατανοήσουμε τον ορισμό του ανθρώπινου όντος ως μια κοινωνική σχέση στην οποία ένα ζώο δεν μπορεί φυσικά να εμπλακεί, **τότε το χαρακτηριστικό της φερεγγυότητας δείχνει ότι αφορά ένα υποκείμενο του συστήματος της εμπορευματικής παραγωγής.**

Μόνο ένα ον που παράγει χρήμα μπορεί να είναι υποκείμενο του νόμου.

Η ικανότητα σύναψης μιας νομικής σχέσης συνδέεται επομένως με την ικανότητα συμμετοχής με κάποιον τρόπο στη διαδικασία αξιοποίησης του κεφαλαίου.

Φυσικός και Κοινωνικός Νόμος

Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, ο άνθρωπος πρέπει να είναι ικανός να εργαστεί, πρέπει να πουλήσει τον εαυτό του ή να πουλήσει κάτι (όταν είναι απαραίτητο, τα όργανα του σώματός του): η ύπαρξή του πρέπει **να ικανοποιεί τα κριτήρια της κερδοφορίας.**

Αυτή είναι η σιωπηρή παραδοχή του σύγχρονου δικαίου γενικά, και συνεπώς ισχύει και για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στην αρχή, αυτός ο νόμος ονομαζόταν "φυσικό νόμος". Ήταν ιδιαίτερα οι φιλόσοφοι του δυτικού Διαφωτισμού που θεωρούσαν τα άτομα σαν να είχαν βγει από τη μήτρα απευθείας στον κόσμο με τη "φυσική" μορφή ενός υποκειμένου του νόμου.

Αυτή η μορφή είναι, ωστόσο, καθαρά κοινωνική, είναι τόσο "φυσική" όσο ένα μισθωτήριο συμβόλαιο ή τα σχέδια ενός διηπειρωτικού βαλλιστικού πυραύλου.

Υπήρχε μόνο ένας ιδεολογικός λόγος για να μιλάμε εδώ για "φύση": οι κοινωνικές μορφές του σύγχρονου συστήματος της εμπορευματικής παραγωγής, της αφηρημένης "εργασίας", του επιχειρηματικού ορθολογισμού και της συνολικής αγοράς θεωρούνταν "φυσικές" μορφές της ανθρώπινης συνύπαρξης.

Ο άνθρωπος, έτσι μας λένε μέχρι σήμερα, κοινωνικοποιείται από τα εμπορεύματα, το χρήμα και την αγορά σύμφωνα με τους "φυσικούς νόμους", ακριβώς όπως ο κάστορας κατασκευάζει φράγματα και η μέλισσα συλλέγει νέκταρ για την κυψέλη. **Και εφόσον η αγορά προϋποθέτει ότι τα ανθρώπινα όντα συνάπτουν νομικά συμβόλαια για όλες τις ζωτικές τους διαδικασίες, η υποτιθέμενη φυσικότητα του κεφαλαίου και της αγοράς πρέπει επίσης να περιλαμβάνει μια υποτιθέμενη φυσικότητα του ανθρώπου ως υποκειμένου του νόμου.**

Τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να είναι μόνο η στοιχειώδης εγγύηση αυτής της κοινωνικής μορφής: η καθολική αναγνώριση του "ανθρώπου" αποκλειστικά σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό.

Το πραγματικό ανθρώπινο ον, ωστόσο, το ζωντανό άτομο, δεν γεννιέται ποτέ, διαμορφωμένο από έναν βιολογικό αυτοματισμό, **με την ιδιότητα του υποκειμένου της αξιοποίησης και του νόμου: ένα συστημικό χάσμα ανοίγεται μεταξύ της πραγματικής ύπαρξης των ατόμων και αυτής της κοινωνικής μορφής.** Κατά κάποιον τρόπο, αυτό το χάσμα δεν είναι μόνο "οντογενετικό", που έχει να κάνει με τους μεμονωμένους ανθρώπους, αλλά είναι και "φυλογενετικό", που συνδέεται με την ιστορική εξέλιξη της κοινωνίας.

Η συγκρότηση του καπιταλισμού και της αντίστοιχης καθολικής δικαϊκής μορφής του ήταν τόσο αφύσικη που μόνο στη νεωτερικότητα προέκυψε αυτό το σύστημα και προσέκρουσε στη σθεναρή αντίσταση του ανθρώπου. Αρχικά, η αφηρημένη "εργασία" δεν ήταν ένα "δικαίωμα" στο οποίο όλοι οι άνθρωποι προσδοκούσαν, αλλά μια σχέση εξαναγκασμού, που επιβαλλόταν με βία από τα πάνω, με σκοπό τη μετατροπή των ανθρώπων σε "μηχανές παραγωγής χρήματος".

Εδώ μπορεί κανείς να παρατηρήσει μια παράδοξη διπλή διασύνδεση μεταξύ "αναγνώρισης" και "μη αναγνώρισης" στη σύγχρονη νομική μορφή. Η ουσία των "δικαιωμάτων" συνεπάγεται μια σχέση ένταξης και αποκλεισμού. Η καθολικότητα είναι μόνο η προσποίηση προς τον απόλυτο κανόνα αυτής της μορφής.

Όπως έχει ήδη αποδειχθεί από **το εξωτερικό χαρακτηριστικό της φερεγγυότητας, είναι ένα ζήτημα που αφορά έναν κανόνα μιας κοινωνικής αφαίρεσης, που ενσαρκώνεται στη μορφή του χρήματος και, κατά συνέπεια, του νόμου. Αλλά αυτή η μορφή αφαιρεί ακριβώς τη φυσική μορφή, τις σωματικές κοινωνικές και πολιτισμικές ατέλειες του ανθρώπινου όντος, υποβιβάζοντας το τελευταίο σε ένα απλό παρών**, στην ποιότητα των μονάδων ενεργειακής δαπάνης **για τον αυτοσκοπό της νομισματικής αξιοποίησης.**

Το "ανθρώπινο ον εν γένει" στο οποίο αναφέρονται τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ένα απλώς αφηρημένο ον, δηλαδή το ανθρώπινο ον ως φορέας, και ταυτόχρονα ως δούλος, της κυρίαρχης κοινωνικής αφαίρεσης.

Και μόνο ως τέτοιο αφηρημένο ανθρώπινο ον αναγνωρίζεται καθολικά.

Αυτό σημαίνει, ωστόσο, ότι η αναγνώριση αυτή περιλαμβάνει τη μη-αναγνώριση: οι υλικές, κοινωνικές και πολιτισμικές ανάγκες αποκλείονται ακριβώς από τη βασική αναγνώριση.

Ο άνθρωπος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναγνωρίζεται μόνο ως ον που ανάγεται σε μια κοινωνική αφαίρεση- ανάγεται επομένως, όπως δήλωσε πρόσφατα ο Ιταλός φιλόσοφος του δικαίου Giorgio Agamben, **σε μια "γυμνή και ωμή" ζωή, που ορίζεται καθαρά από έναν σκοπό που είναι εξωγενής προς τον ίδιο.**

Ολοκληρωτική Επίφαση

Η περίφημη "αναγνώριση" είναι στην πραγματικότητα μια ολοκληρωτική επίφαση σε σχέση με τις ζωές των ατόμων, τα οποία αναγκάζονται να θυσιάσουν ανοιχτά τη ζωή τους για τον σκοπό, τόσο κοινότυπο όσο και πραγματικά μεταφυσικό, της άπειρης αξιοποίησης του χρήματος μέσω της "εργασίας".

Μόνο δευτερευόντως, σε εκείνο το υπολειπόμενο τμήμα της ζωής που πραγματικά χρησιμεύει μόνο για την αναγέννηση υπέρ του ολοκληρωτικού σκοπού, τους επιτρέπεται να θεωρούν τη ζωή τους ως πραγματικά δική τους. Η ικανοποίηση των αναγκών τους είναι μόνο ένα άχρηστο προϊόν αυτής της μεταφυσικής αυτοκίνησης του χρήματος στην οποία υπόκεινται ακριβώς μέσω της αναγνώρισής τους ως αφηρημένων υποκειμένων δικαιωμάτων.

Αυτή η παράδοξη αναγνώριση (του αφηρημένου ανθρώπου) μέσω της μη-αναγνώρισης (του ζωντανού, κοινωνικού ανθρώπου) **αποκτά την αξιοσημείωτη πειστική της δύναμη από το γεγονός ότι τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι χειρότερα**. Αυτό, **επειδή η σχετική μη-αναγνώριση που περιέχεται σε αυτή την απλώς αφηρημένη αναγνώριση θα μπορούσε ανά πάσα στιγμή να γίνει απόλυτη μη-αναγνώριση,** δηλαδή: όταν τα ανθρώπινα όντα διαχωριστούν από την ολοκληρωτική κίνηση του καπιταλιστικού αυτοσκοπού, δηλαδή όταν δεν θα μπορούν πλέον να είναι υποκείμενα με αυτή την έννοια.

Σε μια τέτοια περίπτωση, χάνουν ακόμη και την ικανότητα να αναγνωρίζονται ακόμη και ως απλώς αφηρημένα ανθρώπινα όντα, και δεν είναι πλέον, σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, ανθρώπινα όντα εν γένει: από αυτή την άποψη, **εκτιμώνται "αντικειμενικά"** μόνο ως ένα θραύσμα της ύλης, **ως απλώς φυσικά αντικείμενα**, όπως ακριβώς οι πέτρες, τα αλογοουράκια ή οι μύγες της πατάτας.

Τον 18ο αιώνα, ο Μαρκήσιος ντε Σαντ ήταν ο πρώτος που ανακοίνωσε αυτή τη συνέπεια με όλη την κυνική του δεινότητα. **Κάτω από μια τέτοια απειλή, η ατυχία** του να αναγνωρίζεται κανείς απλώς ως αφηρημένο και μειωμένο ανθρώπινο ον **μετατρέπεται στην αμφίβολη τύχη του να διαθέτει τουλάχιστον, με αυτή την αρνητική και φαντασμαγορική μορφή, κοινωνική εγκυρότητα και κάποια ομοιότητα με έναν άνθρωπο.**

Παρόλο που αυτή η αναγνώριση είναι απλώς αρνητική και προϋποθέτει υποταγή, ούτε οι "έκπτωτοι" δεν ξεφεύγουν από τις ολοκληρωτικές αξιώσεις του συστήματος.

Η υποταγή του ανθρώπου θεωρείται πλεονέκτημα σε σχέση με εκείνους που δεν είναι πλέον καν υποταγμένοι, αλλά έχουν διαχωριστεί πλήρως από την ανθρωπότητα.

Η Υπόσχεση ως Απειλή

Από **τη στιγμή που ανοίγει αυτό το συστηματικό χάσμα μεταξύ της καθαρής ύπαρξης των ανθρώπινων όντων και του "δικαιώματος υποταγής", τα άτομα δεν είναι, εκ φύσεως, "άνθρωποι"** με αυτή την έννοια, **δύνανται μόνο να γίνουν ανθρώπινα όντα** που έχουν οριστεί με αυτόν τον τρόπο **και υποκείμενα δικαιωμάτων, μέσω μιας επιλεκτικής "διαδικασίας αναγνώρισης"**.

Η διαδικασία επιλογής μπορεί να είναι "αντικειμενική" (σύμφωνα με τους νόμους της αξιοποίησης και την κατάσταση της αγοράς) ή μπορεί να πραγματοποιηθεί "υποκειμενικά" (σύμφωνα με τους ιδεολογικούς ή πολιτικούς ορισμούς του "φίλου" και του "εχθρού").

Σύμφωνα με αυτή τη διαδικασία, η πραγματική ύπαρξη των ατόμων μπορεί να καταδικαστεί, όπως ακριβώς ένα εμπόρευμα που δεν αναγνωρίζεται από την αγορά θεωρείται "περιττό". Και, όταν είναι απαραίτητο, πύραυλοι ή, ως η "έσχατη λύση", ατομικές βόμβες, θα τερματίσουν οριστικά τη "διαδικασία αναγνώρισης", με σκοπό να υποβιβάσουν τα άτομα που δεν είναι πλέον ικανά να αναγνωριστούν στην κατηγορία της φυσικής ύλης.

Για τον λόγο αυτό, η υπόσχεση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήταν πάντα μια απειλή: αν δεν μπορείς να εκπληρώσεις τους σιωπηρούς όρους που ορίζουν το σύγχρονο "ανθρώπινο ον", τότε πρέπει να μείνεις χωρίς αναγνώριση.

Για τους περισσότερους ανθρώπους, ωστόσο, αυτές οι σιωπηρές προϋποθέσεις δεν είναι σήμερα πλέον εφικτές, ακόμη και αν αναγκαστούν να προβούν σε αυτοακύρωση, η οποία συνίσταται στην υποταγή με σεβασμό στην αφηρημένη μορφή του χρήματος και του νόμου. Ο τερματισμός της ύπαρξής τους, ως αποτέλεσμα των "παράπλευρων απωλειών" της παγκόσμιας αγοράς ή των παρεμβάσεων του παγκόσμιου αστυνόμου, είναι προβλέψιμος.

Αυτός ο πικρόχολος ισχυρισμός δεν έχει σκοπό να καταφερθεί εναντίον των κινήτρων των πολλών ατόμων και οργανώσεων που υπερασπίζονται τα θύματα στο όνομα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και συχνά επιδεικνύουν θάρρος απέναντι στις κυρίαρχες δυνάμεις.

Όμως οι προσπάθειες αυτές θα μοιάζουν με τους κόπους του Σίσυφου, αν δεν καταφέρουν να ξεπεράσουν την παράδοξη και αρνητική μορφή της παγκόσμιας κοινωνίας, η οποία κατέχει την εξουσία ορισμού σχετικά με το ποιος είναι, γενικά, "άνθρωπος" και, κατά συνέπεια, ορίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Robert Kurz

Μετάφραση από τα πορτογαλικά στα ισπανικά: Round Desk

Η Πορτογαλική έκδοση στο: http://planeta.clix.pt/obeco

Πηγή: https://libcom.org/article/paradoxes-human-rights-robert-kurz